

SANTVARKA IR ŽMOGAUS SIELA

C. S. Lewisas „Kipšo laiškuose” (Vilnius, Katalikų pasaulio leidiniai, 2011) rašo, kad ir sukrėtimų, ir „nuobodžios gerovės” metai yra palankus laikas žmogaus sielai medžioti, ką jau kalbėti apie santvarkas ir ideologijas – jas visas galima pritaikyti, kad duotų naudos (ne veltui ir patarlė sako, kad gerais norais pragaras grįstas). Netgi žodis „demokratija” velnio neatbaido – veikiau džiugina, nes jis pats sako: jei nesuteiksi šiam žodžiui aiškiai apibrėžtos reikšmės, tada viskas bus gerai. Pragaro filologams padirbėjus su „demokratija”, šis žodis tampa naudinga „priemone žlugdyti demokratinėms visuomenėms”, nes stumia ne tik į individo, asmenybės, autoriteto, bet ir į tautų kultūrų bei kalbų niveliaciją ir sumenkinimą. Nuo posakio „Aš nesu blogesnis už tave”, kuris atrodo besas labai demokratiškas, bet vargu ar teisingas, nes „pretenziją į lygybę, išskyrus griežtai politinę sritį, kelia tik tie, kurie jaučiasi esą kuo nors prastesni”, užtat geidžia sunaikinti kitų pranašumą, labai netoli iki posakio „Demokratijai nereikia didžiųjų žmonių” (šis posakis, kaip teigia C. S. Lewisas, priklauso vienam anglų politikui).

Kokios šiuo atžvilgiu panašios šiaip jau skirtingomis laikomos santvarkos – kapitalizmas ir socializmas, totalitarizmas ir demokratija, masinė ir aukštoji kultūra su herojaus ir antžmogio kultais!.. Šios sąvokos šiandien lygiai gerai praverčia viskam, kas sietina su tikro, o ne išpūsto ar dirbtinai sukurto pranašumo niekinimu ir troškimu jį pažeminti. O kadangi krikščionybė, pasak C. S. Lewiso, susijusi ne su nusizėminimu kaip tam tikra (prasta) nuomone apie savo gabumus ir būdą, o su savęs užmiršimu, kuris ir yra tikrasis nusizėminimo tikslas, nenuostabu, kad demokratijoms kaip lyderystės ir konkurencijos įkūnytojoms tai nepriimtina. Velnio Paraliaus („Kipšo laišku” pagrindinio veikėjo) nuomone, „krikščionybė neturėtų įsiskverbti į politinį gyvenimą, nes atsiradimas visuomenės, bent kiek pagrįstos teisingumu, būtų didelė katastrofa”. Šie žodžiai liudija, kad demokratijai krikščionybė priimtina nebent kaip viena iš toleruojamų (ar pakenčiamų) konfesinio pasirinkimo laisvių, taigi asmeninio pasirinkimo, o ne valstybinės politikos dalis. Kodėl?.. Ar dėl to, kad ji – *juokinga*, nesusieta su „tikru” gyvenimu (t. y. su ekonomika ir sociologija), plevenanti kažkur debesyse?.. Toks krikščionybės kaip valstybinio gyvenimo dalies įsivaizdavimas kipšui labai parankus, nes tai, anot C. S. Lewiso, „dorybės vaizduotėje”, kai savo „neapibrėžtą dvasingumą” ir „pamaldžią nuotaiką” gali nukreipti į nežinia kur esančius žmones, t. y. į rinkėjus, o šalia gyvenančių ir nepastebėti.

Įsivaizduoti ekonominių ar socialinių problemų išsprendimą kaip visuomenės išgelbėjimą yra dar viena saviapgaulė, nes ekonomika ir sociologija, kurias C. S. Lewisas įvardija kaip mokslus, neatsiejamus nuo „tikro” gyvenimo (gyvenimo, kuriame neiškyla metafiziniai klausimai), veikiausiai kaip jokie kiti atskleidžia to „tikro” gyvenimo netikrumą, kuriame taip garbinamas sveikas protas, branda, patirtis gali tebuti „atsėlinančia mirtimi”, faktų, kuris niekaip neįtelpa į „tikro” gyvenimo traktuotę ir kurio neįmanoma nei ignoruoti, nei susitarti su juo, nei nupirkti, nei pagaliau pamiršti. „Dorybės požiūriu patirtis yra iliuzijos motina” – taigi ar žmoniją turėtų stebinti ekonominės krizės?.. Smurto protrūkiai socialiai tvarkingose visuomenėse?.. Gyvenimo motyvacijos neturėjimas finansiškai stabilų šalių ekonomikose?..

Metafizika turi savo skaičius ir faktus, o logika čia bene pati griežčiausia, nes į sudėtingus klausimus reikalaujama paprastų ir aiškių atsakymų. „Kam aš gimiau? Kodėl gyvenu? Kokia mano gyvenimo prasmė?” – kurti šiems klausimams atsakymų teorijas arba stengtis juos pakeisti sudėtingesniais – vadinasi, ieškoti išsisukimo galimybių, bijoti atsakymo.

Renata Šerelytė

Ištrauka iš straipsnio „Juoko teorija 'tikrame' gyvenime”, „Šiaurės Atėnai”, 2011 m. spalio 7 d.

Aldonos Žemaitytės nuotr.

* * *

Kai tavo lemtį žemės prietėmy
Apgobs naktis žvaigždėta ugnimi,
Beribei būčiai lenkis širdimi...

Ir tark, parpuolęs vargeta: Čionai,
Kur globė mus vien kančios ir sapnai,
Būties pilnatvė veriasi nūnai.

Ką mes kaip mirtį keikiam širdyje,
Visad, visad nušvietusi joje
Lemtis apgaubia gyvastim nauja.

Sukaustęs amžius ilgesys iš čia
Juos pats į laisvę neša nejučia,
Todėl ir mums tokia saldi kančia.

Jurgis Baltrušaitis

Iš rusų k. vertė Linas Broga

Kitame numeryje:

- R. Kriaučiūnas. Ką reiškia būti žmogumi
- Įstabus Juliaus Kaupo pasaulis (II)
- Mįslingo gyvenimo istorija: K. T. Valaitis

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com

Maketuoja Jonas Kuprys

Šio šeštadienio Kultūros turinys

- 1-as psl. Renata Šerelytė. Santvarka ir žmogaus siela
- 2-as psl. V. Paplauskienė. „Pasaulis – tarsi įstabi pasaka”
- 3-as psl. S. Parulskis. Opera – nekrofilška mano meilė
- 4-as psl. Rankena su liūto galva. Kolegiškas pokalbis
- 6-as psl. Vytauto Kluoniaus Golgotos kelias
- 7-as psl. V. Matulionis. Trys sielos – viena mintis
- 8-as psl. P. Visvydas. Tapiniai su poeto komentarais

„PASAULIS – TARSI ĮSTABI PASAKA”

VIRGINIJA PAPLAUSKIENĖ

Rugsėjo 20-osios popietę Maironio lietuvių literatūros muziejuje, Kaune, vyko renginys, skirtas žymiam XX amžiaus lietuvių rašytojui, pasakininkui, literatūros kritikui, dailininkui, medicinos mokslų daktarui Juliui Viktorui Kaupui atminti. Į šventę iš Jungtinių Amerikos Valstijų atvyko jo žmona Dalia Galaunytė Kaupienė-Augūnienė su sūnumi Algiu. Šventėje dalyvavo menotyrininko Pauliaus Galaunės žmona, ilgametė muziejininkė Kazimiera Galaunienė, apie rašytojo gyvenimą bei kūrybą kalbėjo literatūrologė dr. Laimutė Adomavičienė bei šio straipsnio autorė, kuri iš JAV parvežė rašytojo rinkinį bei parengė parodą *Pasaulis – tarsi įstabi pasaka*. Pirmą kartą Lietuvoje per archyvalijas taip plačiai ir išsamiai atskleistas rašytojo gyvenimas ir kūryba. Parodą apipavidalino dailininkė Inga Zamulskienė. Renginio svečių laukė dar viena staigmena: Kauno lėlių teatro spektaklis, pastatytas pagal Kęstučio Navako scenarijų, parašytą J. Kaupo pasakų knygos „Daktaras Kripštukas pragare” motyvais.

Saulėtą ir šiltą rugsėjo dieną Rotušėje ir Maironio namuose vyko fantastiški nutikimai, bet anot J. Kaupo: „*kai žmogus imi ir įtiki, kad pasakos yra tikrovė, tai ir pats gyvenimas pasidaro kažkuo panašus į šviesesnę pasaką...*”. Pats J. Kaupas, iš aukštybių, prisimerkęs, šypsodamasis, pūsdamas skanų pypkės dūmą, smalsiai žvelgė į nusitęsusią per Rotušę virtinę žmonių. Klegėdami, aptarinėdami būsimą renginį, skubėjo jaunesnieji, oriai, jau kai ką žinodami apie stebukladarį rašytoją, žengė vyresnieji. Visi tikėjosi ir laukė stebuklų... ir jų tikrai buvo ...

Nakties karalienės stebuklas

Neatsitiktinai J. Kaupo kūrybinis archyvinis palikimas rado namus Maironio muziejuje, Kaunas buvo jo ir jo žmonos Dalios gimtasis miestas, kuris liko jiems įstabia pasaka: jame augo, brendo,

Rašytojo sūnus Algis Kaupas

studijavo. Julius, dar būdamas vaikas, su mama Emilija svečiavosi pas Maironį; jaunas berniokas, spardydamas kamuolį, lakstė su draugais Jėzuitų gimnazijos kieme; gvilvendamas būties ir nebūties klausymus, su poetu, studijų draugu Henriku Nagiu vaikščiojo Laisvės alėjoje; svajingus vakarus praleisdavo su drauge ir būsima žmona Dalia Žaliam kalne, jos tėvų namuose. Kaune prasiveržė jo kūrybos versmės.

Renginio metu gerb. Dalia paminėjo keletą charakteringiausių vyro bruožų: naujų pasaulių ieškojimą, pažinimo džiaugsmo siekimą, neapsiribojant jau pasiektais laimėjimais. Akcentuodama jo ekspresyvų būdą, pabrėžė, kad jis visą gyvenimą ieškojo stebuklų: o jų būta ne vieno. Ji smalsiai žiūrėjo į pilnutėlę salę ir staiga paklausė: „Kas iš čia esančių žino apie stebuklingą gėlę – Nakties karalienę, kuri žydi tik vieną trumpą naktį Botanikos sode? Ar matėte kas nors?” Deja, nepakilo nė viena ranka, tik stublinančioje tyloje nuskambėjo: „O Julius kasmet važiavo”. Taigi stebuklą galima atrasti ir pamatyti,

Maironio lietuvių literatūros muziejaus direktorė Aldona Ruseckaitė (k.) ir Dalia Galaunytė Kaupienė-Augūnienė

tik reikia labai norėti.

Dalia džiaugėsi, kad šis atvykimas į Kauną tapo švente jos sielai. Tačiau anais, tarybiniais metais apsilankymas buvo kaip „Hanso”, kurio širdis „sukaustyta geležiniais šarvais”, o dabar jos širdis džiūgauja, matydama laisvus žmones, teigiamus poslinkius. D. Kaupienė-Augūnienė pažadėjo, kad įsteigs premiją už kūrinį, kuriame bus gražiausiai ir fantastiškiausiai aprašytas Kauno miestas.

Sūnus Algis su ypatinga meile kalbėjo apie tėvą. Jis jautriai pasakojo apie judviejų pasivaikščiojimus, knygų skaitymus ir džiaugsmingus vaikystės nuotykius. Gimęs Vokietijoje, su tėvais laivu atplaukė į Ameriką. Jis prisiminė kelionės išpūdžius: buvo rodomas Charlie Chaplino nebylusis kinas, ir tuomet stipri banga trenkė į laivą, nuversdama nuo kėdžių visus žiūrovus. Jam mažam visa tai atrodė būtina, kitaip sakant, „pagal scenarijų” ir jis, nesuprasdamas pavojaus, linksmai kvatojo. Algis pasakojo kaip Amerikoje kiekvieną šeštadienį su mama-mokytoja važiuodavo į lituanistinę mokyklą, o tėvas likdavęs vienas namuose, leisdavosi į rūšį prie rašomosios mašinėlės. Grįždami namo, nupirktą lietuviškos juodos duonos ir balto sūrio, mašinoje kramsnodavo. Įžengus į namus, juos patikdavo sklindantys iš rūšio pypkės dūmai. Nusileidęs pas tėtį, Algis išvysdavo paskendusį dūmų kamuoliuose jo laimingą ir besišypsantį veidą. Algis jau anuomet pajuto, kad kūryba buvo mėgstamiausias tėvo užsiėmimas.

J. Kaupui Laimės laumės nepašyktėjo talentų, apdovanodamos literatūros, dailės, medicinos gabumais. Visose srityse jis atsiverdavo sėkmingai. Deja, negailestinga Likimo Laumė paskubėjo nukirpti jo gyvybės siūlą, neleisdama peržengti 44-ojo gimtadienio slenkščio. Trumpas J. Kaupo gyvenimas buvo persmelktas kūrybinės aistros ir nenumaldomo troškulio pažinti, pamatyti, pajusti, išgirsti, suprasti, kitaip sakant – gyventi. Iki pat lemtingos dienos svajojo, ilgėjosi grožio ir gėrio: lankė meno parodas, koncertus, kino filmus, teatrus, skaitė knygas.

Po rašytojo mirties jo artimi draugai Kostas Ostrauskas ir Alfonsas Nyka-Niliūnas surinko paskelbtus spaudoje bei rankraščiuose likusius kūrinius, straipsnius, esė ir 1997 metais Čikagoje išleido monumentalią jo „Raštų” studiją (per 700 psl.). D. Kaupienė-Augūnienė padovanojo Maironio lietuvių literatūros muziejui dalį vyro archyvinės medžiagos. Renginio metu buvo įteikti ir gražiai įrišti „Raštai”. J. Kaupo rinkinys gautas ir iš jo artimų draugų A. Nykos-Niliūno bei K. Ostrausko.

„Žmogus pasieks visa tai, ko tik išdrįs ilgtis”

J. Kaupo vaikystė buvo apgaubta palaimingo džiugesio. J. Kaupo tėvas, taip pat Julius, buvo Steigiamojo Seimo narys, finansininkas. Mama Emilija bendravo su garsiais Kauno žmonėmis: Maironiu,

kun. M. Vaitkumi, A. Alekna ir kitais. Parodoje lankytojai gali pamatyti archyvinę nuotrauką, kur J. Kaupo mama nufotografuota su Maironiu. Kaupų namuose buvo vertinama ir branginama knyga, turtingoje bibliotekoje jų buvo sukaupta įvairiomis kalbomis. Jaunuolio būta gabaus: daug skaitė, turėjo puikią atmintį, sėkmingai mokėsi Jėzuitų gimnazijoje. J. Kaupas buvo populiarus, iš draugų išsiskyrė ekspresyviu būdu, lakia fantazija. Save vadino Kalnų gatvės padauža. Jo galvoje nuolat kirbėdavo tūkstantis prasimanymų, kuriuos, padedamas bendraklasių, realizuodavo.

Jėzuitų gimnazijoje buvo rengiamos ne tik sporto varžybos, bet ir literatūros vakarai, statomi vaidinimai. Vienas iš režisierių buvo A.

Škėma, su kuriuo J. Kaupas susipažino, o vėliau ir susibičiuliavo. 1932 metais J. Kaupas parašė dviejų veiksmų komediją „Aš Jums parodysiu”, o kiek vėliau, vyresnėje klasėje surašė savo nuotykingus išpūdžius iš kelionės į Klaipėdą. Tai buvo pirmieji literatūriniai bandymai. Parodoje eksponuojamos nuotraukos, kur J. Kaupas nufotografuotas kelionėje į Klaipėdą bei kituose nuotraukose – su draugais Jėzuitų gimnazijoje, 1935, 1936 metais. Sėkmingai baigęs gimnaziją, pradėjo tarnauti pirmojo Lietuvos prezidento Antano Smetonos Karininkų mokykloje. Anuomet karinę tarnybą atliko ir būsimieji literatai – Kazys Bradūnas, Paulius Jurkus, Vytautas Aleksandras Jonynas. Reta ir dar nė karto neeksponuota nuotrauka, kurioje įamžinti J. Kaupas, P. Jurkus, V. A. Jonynas, vilkintys karininkų uniformas.

Vėliau J. Kaupas įstojo į Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakultetą, tačiau entuziastingai domėjosi literatūra, kūrė. 1942 m. žurnale „Žiburėlis” debiutavo pasakomis „Senų laikų padavimas apie Stirniuką” ir „Vytautas ir musė”. 1943 m. sulaukė pirmojo įvertinimo – žurnalas „Savaitė” skyrė premiją už novelę „Banknotas”. Parodoje eksponuojamas žurnalas „Žiburėlis”, kuriame išspausdintos J. Kaupo pasakos.

Universitete domėjosi ne tik medicina, bet ir literatūra, filosofija: lankė filosofo Juozo Girniaus seminarą VD universitete bei jo namuose; dalyvavo literatūros seminaruose. Susibičiuliavo su poetu ir vertėju H. Nagiu. Jaunuoliai daug laiko praleisdavo, vaikščiodami Laisvės alėja, Ažuolyne kalbėdamiesi apie literatūrą, filosofiją. J. Kaupas tapo dažnas svečias Nagių namuose Kėdainiuose, susidraugavo su Henriko seserimi Zina, būsima poete Liūne Sutema. Tarp jaunuolių užsimezgė artimas dvasinis ryšys, kuris nenutrūko per visą judviejų gyvenimą. Kiekvienas jų puoselėjo viltį kurti grožį, tarnauti rašytam žodžiui, abu ilgėjosi nepažintų kraštų. H. Nagys taikliai charakterizavo draugą: „*manau, kad jis vienintelis iš mūsų ne tik svajojo būti, bet ir buvo Tomas Nipernadis, Gesta Berlingas ir Augustinas Molnas.*”

Artėjanti rusų okupacija 1944 metais privertė jaunuosius menininkus pasitraukti iš Lietuvos į Vakarų. J. Kaupas mokėsi Tiubingene, apsigynė disertaciją ir įgijo medicinos daktaro vardą. Freiburgo universitete studijavo filosofiją ir literatūrą. V. K. Jonyno vadovaujamoje Menų ir amatų mokykloje gilinosi į meno paslaptis: ranką lavino tapydamas, piešdamas. „Praktiką” atlikdavo, išdekoruodamas juokingais ir nuotaikingais velniukais namo, kuriame gyveno, sienas ir net lubas. Tokius velniukus apgyvendino ir savo pasakose. Parodoje eksponuojamos originalios nuotraukos, kuriuose užfiksuoti Meno mokyklos tapybos studijos studentai bei surengto literatūros vakaro dalyviai. Įvairūs dokumentai liudija apie J. Kaupo studijas Vokietijoje bei medicinos daktaro vardo suteikimą.

Tęsinys kitame numeryje

OPERA – NEKROFILIŠKA MANO MEILĒ

SIGITAS PARULSKIS

Tai dar viena knyga iš šių metų populiariausių knygų penketuko. Joje spausdinami šiuolaikinio lietuvių rašytojo, Nacionalinės premijos laureato Sigito Parulskio tekstai, rašyti paskutiniais metais. Juose pasakojamos kasdienės mūsų gyvenimo situacijos, komiškos ir sykiu dramatiškos, jose susitinka vyras ir moteris, herojus su savo praeitimi, buitį ir menas, ši diena ir amžinybė, čia skleidžiasi herojų vienatvė ir jausmų galia.

Tiesą sakant, taip: opera – miręs menas. Ir jau seniai. Ko gero, bene pusšimtį metų. Kita vertus, lotynų kalba taip pat mirusi, bet visi miesto (ir ne tik miesto, visos respublikos, o gal net ir Europos ir t. t.) gydytojai išrašinėja receptus lotynų kalba ir mes su tais mirusiais receptais skubame į vaistines ir ligonines, o ten žmonės baltais chalatais, pasiūrėję į tas negyvas kraigalynes, atkiša spalvotų žirnelių, kurie mums išgelbsti gyvybę. Ne visi mirę daiktai yra niekam tike.

Man patinka opera. Nes opera yra tikrasis meno įsikūnijimas. Ji tokia dirbtinė, tokia butaforinė (ten viskas netikra, išskyrus balsus), kad kaip tik įkūnija patį svarbiausią kūrybos principą – menas yra dirbtinis darinys. Jeigu susimąstysime, žmogus irgi yra padarytas. Jis neatsiranda savaime. kažkas jį padaro: tėvai, gamta, Dievas, bet tai jau kita problema. Ir štai operoje šis kūrybos principas matyti geriausiai. Visi jausmai – vieši, apie juos pasakoma garsiai. Ne tik pasakoma, apie juos šaukiama, tai yra dainuojama, o kas gi yra dainavimas, jei ne rėkimas. Na, žinoma, melodingas, intonuotas, subtilus (jei dainininkas talentingas), bet vis dėlto tai riksmas. Rėkia žmogus kai myli, rėkia kai skauda, kai vieniša, kai liūdna, kai baisu, jis visada rėkia, tik ne visur gali tą savo riksmą pademonstruoti, išviešinti, juo pasidalyti. O štai operoje – kiek nori. Stovi galybė žmonių ir visi šaukia. Ir tai velniškai gražu.

Šiame sumautame begalinio, nesveiko smalsumo persunktame pasaulyje, kur kiekvieną dieną žmogui kišamas teroristų, skalbimo miltelių, gaisrų, žymių žmonių apatinių etc. kokteilis, opera lieka nekaltai ir naivi kaip vaikas, tikintis Kalėdų Seneliu. Todėl pasauliui netikiu, o opera tikiu.

Yra išlikęs Jurgio Blekaičio liudijimas apie jo ir Henriko Radausko apsilankymą operoje dar anoje, prieškario Lietuvoje. Regis, bičiuliai nuėjo į Richardą Wagnerį. Šitas niūrus, šizofreniškas vokiečių ir anais laikais buvo nuobodus, ir šiais jį sunku pakęsti. Jeigu kas nors klaustų mano nuomonės, R. Wagnerį reiktų išmesti iš operų repertuarų – palikti tiktai „Valkirijų skrydį“. (Franciso F. Coppolas nuopelnas – filme „Apokalipsė šiandien“ tas gabalas skamba). O visi kiti spektakliai galėtų būti statomi pagal Giuseppe Verdį. Jis melodingas, įvairus, išradingas, saikingai melodramatiškas, kone visos jo operos baigiasi blogai, bet tas blogumas visada švelnus, šiek tiek primenantis didaktinių pasakų pabaigas.

Taigi, daugiau kaip prieš pusšimtį metų Blekaitis ir Radauskas klausosi nuobodaus Wagnerio. Ir staiga scenoje atsitinka šis tas įdomaus: vienas iš keturių trimitininkų girtas kaip dūmas. Jis nuolat kelia trimitą ir nori pūstelėti visai ne laiku. Jo kolega kiekvieną sykį jam sutrukdo tai padaryti. Blekaitis aprašo Radausko reakciją: jis visas atsigavo, žiūrėjo susidomėjęs, kas dabar bus – sutrimintuos girtasis trimitininkas ne laiku, ar ne, kas tada atsitiks su spektakliu ir panašiai. Taigi, kartais net ir nuobodus Wagneris gali būti su pramogos elementais.

Šiais laikais girtą trimitininką sunku pamatyti – jaunimas nebegeria. Nebėra polėkio, fantazijos, impulsyvumo, maksimalizmo. Viskas apskaičiuota, viskas virtę tikslais, planais, paskolomis dviem gyvenimams į priekį.

Žinoma, pagrindinis pramoginis elementas opere – balsai. Jeigu jie geri, gali mėgautis neįtikėtinomis žmogaus prigimties galimybėmis. Kitas dalykas, kas opere ypač nuostabu, – jausmai. Taip viskas atvira ir aišku, taip nepadoriai herojai išsako savo jausmus ir svajones, kad abejingas galėtų likti tik stuobrys. Dar vienas žavus elementas – sąlygiškumas. Sąlygiškas skausmas, sąlygiškos kautynės. (Pavyzdžiui, „Aidoje“ egiptiečiai į nelaisvę pakia etiopų karių – tų karių kokie aštuoni ir visi tokie nupiepę, kad egiptietės moterys juos perukais užmėtytų; bet tai, kaip minėjau, ir yra grožis – reikalinga vaizduotė, subtili, tolerantiška, toliaregiška, intelektualiai vaizduotė, kad neimtum į tai žiūrėdamas juoktis. Kai buvau jaunas, juokdavaisi, o dabar staiga supratau, koks buvau kvailas). O kaip man patinka minkštos, vos vos į savo gražius apdarus telpančios princesės: vienai šešiasdešimt, kitai tuoj penkiasdešimt, bet abi jos – princesės ir kaunasi dėl gerokai jaunesnio princo, kuris šlaistosi po scena

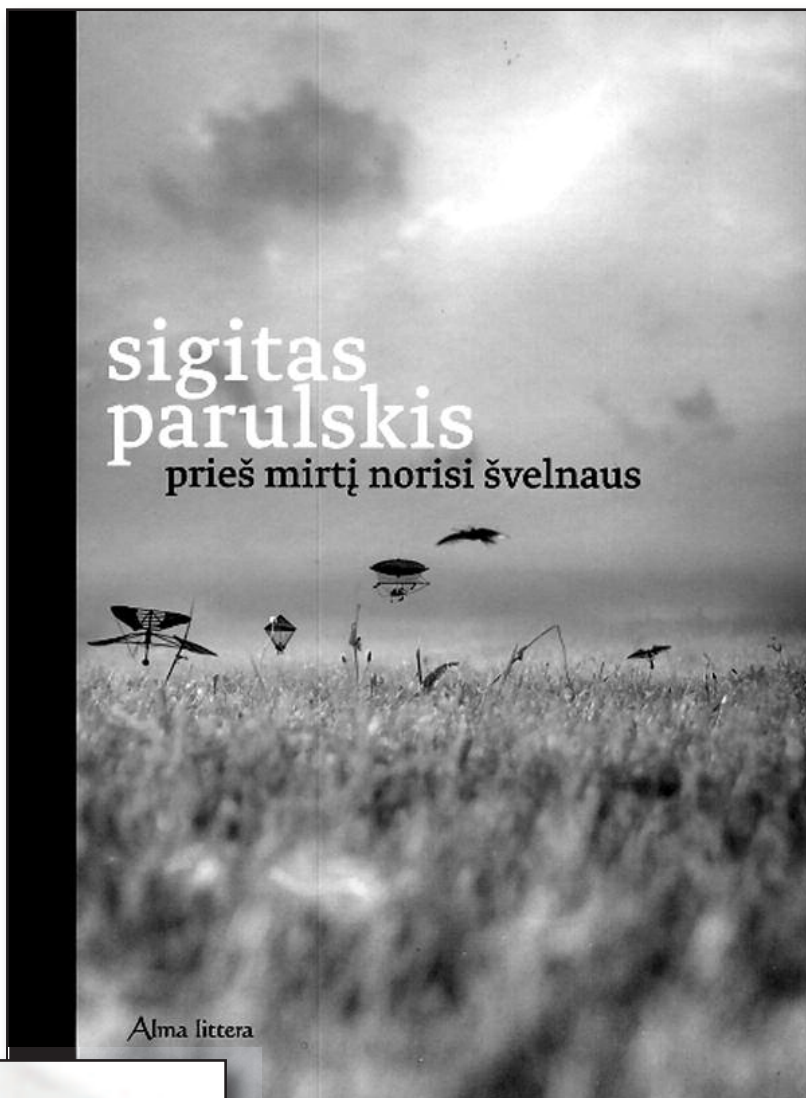
Rašytojas Sigitas Parulskis

su mediniu kalaviju ir dainuoja apie meilę. Gražu. Tai, po velnių, iš tiesu gražu.

Dar operoje galima mokyti kompozicijos. Visi didieji poetai yra tai supratę – kompozicijos reikia mokyti iš muzikos. Be abejo, iš klasikinės muzikos.

Tiesa, nuotykių šiuolaikinėje operoje galima ir pačiam prasimanyti – pavyzdžiui, kai Klaipėdoje čaikovskiškas Eugenijus Oneginas be galo teatraiškai, operiškai iš sielvarto ima trankyti kumščiais šalia rampos esančią sienelę, kažkodėl nesitveriu linksmumu, nes išivaizduoju, kaip staiga siena įlūžta ir Oneginas su griausmu verčiasi į skylę, o visi kiti solistai ir choristai mėgina jį iš tos skylės ištraukti – ir, beje, traukdami nesiliauja dainuoti, o orkestras groti. Tokį malonumą gali patirti tik operoje.

Šiuolaikinis menas, vadinantis save „tikruoju“, „postmodernistiniu“, „elitiniu“ ir panašiai, seniai prakišo labai svarbų dalyką – atsisakė aiškiai kalbėti apie jausmus. Mėgino sugriauti dirbtinumą, ir kuol labiau tai mėgino daryti, tuo labiau komplikavosi forma, o kai forma pasidarė nebe-

Knygos viršelis

įmanomai sunki, tuomet ji taip užgožė turinį, kad menas pasidarė „nehumaniškas“, tai yra nebedaug turintis bendro su žmogumi, su jo jausmais, svajonėmis, viltimis, skausmu ir džiaugsmu. Jeigu žmogus pageidauja mazo- chizmo, jis eina pas dantų ar kitokių gydytoją, kuris tikrai ras kokią nors ligą. O eiti į šiuolaikinio meno įstaigą ir užsiimti mazochizmu yra paprasčiausiai nuobodu. Todėl opera – kur kas gyvesnis menas už šiuolaikinį meną. Paradoksas, bet jis veikia. Šiuolaikinis menas, siekęs tapti superautentišku, superintroaktyviu, deja, tapo jausmų, didžiųjų išgyvenimų pa- laikais, griuvėsiais, parodija. Daugiau malonu- mo žmogus patiria žiūrėdamas į šaldytuvą nei į šiuolaikinį meną. Todėl operos gyvybė ypač atsiskleidžia šiuolaikinio „popso“ kontekste. Lyginant TV šou ir operą neišvengiamai matyti, kad TV šou kur kas netikresnė „realybė“, nes tai paprasčiausiai netaletingos pretenzijos į tikrumą. Opera neturi pretenzijos būti netikra, ji absoliučiai autentiška kaip tik savo netikru- mu.

Jausmai. Nieko nėra maloniau, nei jausti savyje jausmus, jų antplūdį, jų galią, jų blaškymąsi vidinėse erdvėse. Be abejo, operos teatre jausmams laisvės nedaug: ypač jeigu sėdi parterio dešinėje ir netoli orkestro duobės, kur susibūrę mušamieji ir pučiamieji, orkestras taip baisiai trunkosi, kad duetus ar kvartetus neišvengiamai griauuna (silpnesnis balsas paprasčiausiai neprasimuša pro orkestro griaudėjimus). Specialistai sako, kad ir akustika Vilniaus operhauze bloga. Be to, ir kėdės nelabai patogios, ir kaimynai smirdi kokiais nors senoviškais kvėpalais, vaistais nuo reumato ir panašiai. Geriausia vieta jausmams – gera aparatūra namie ir bent 22 kvadratiniai metrai vienatvės erdvės. Tada galite visu garsu pasileisti „Trubadūro“ „Nepatenkintųjų chorą“ – ir tegul į jūsų stiklinę su geru gėrimu laša jausmingos ašaros.

Na, opera miręs menas. Bet juk mes, žmonės, savo mirusiuosius dažniausiai mylim kur kas labiau nei gyvuosius. Nes tai paprasčiausiai lengviau. □

Sigitas Parulskis. *Prieš mirtį norisi švelnaus*. Trumpų tekstų knyga. – Vilnius: Alma littera, 2011. – 248 p.

Rankena su liūto galva

Kolegiškas **Aldonos Žemaitytės** ir **Renatos Šerelytės** pasikalbėjimas

Gal tam ir duotas gyvenimas, kad galų gale išmoktum vaikščioti savo kojomis. O galbūt ir tam, kad nuėjęs savo kelią pasiektum dvasinę pilnatvę. /.../ Esu tik aš ir kažkur neatrastas pasaulis. Nors jį beveik matau, dar negaliu pasiekti. Buvęs gyvenimas pakimba ore, ir viskas akimirkai sustoja. /.../ Lipdama į lėktuvą šypsauši. Kiekviena diena – stebuklas. Ypač dabar, kai negaliu nuspėti, kas bus rytoj: juk ne tik veiksmu, bet ir mintimis išeinu į kitą pasaulį, kitą laiką, kitą erdvę... Išeinu į svajonę. Išnykstu kūnu, siela ir jausmais.

Taip rašo Kristina Stalnionytė, pradėdama savo knygą „Kelias į Santjago de Kompostelą“. Tai knyga apie piligriminę kelionę vadinamuoju Šv. Jokūbo arba Prancūzų keliu, besidriekiančiu šiaurinės Ispanijos pakraščiu, vingiuojančiu per kalnus ir klonius. Knyga kupina nuotykių, nuotraukų, istorinių faktų, kelyje sutiktų žmonių portretų ir tokio subtilaus humoro, kad versdamas puslapį po puslapio, skaitytojas yra priverstas kikenti, o kai kada ir raitytis iš juoko. Ir sugalvok man taip nuotaikingai aprašyti 800 kilometrų varginantį kelią istorinėmis senųjų krikščionybės centrų vietomis. Juo pėsčiomis, raitomis, automobiliais jau apie dešimt amžių keliau ir keliauja milijonai piligrimų iš visos Europos, iš Afrikos, Amerikos...

Kelionės būna įvairios: dalykinės, turistinės, kultūrinės, literatūrinės, bet visose slypi pažinimo paslaptis. Prisimenu savo autobusinę kelionę (prieš penkiolika metų) Italijos pakraščiu nuo šiaurės iki pietų. Venecija, Roma, Asyžius, Florencija, Milanas... Keltu per Mesinos sąsiaurį, ir jau esi visai kitame pasaulyje ir kitoje kultūroje – Sicilijoje. Jūra, skalaujanti jos krantus, kibirkščiuoja žydromis adatėlėmis ir šiltai glamonėja. Vulkano saloje sieringo purvo voniose lyg paršai tingiai vartosi stori ir ploni ponai ir ponios, gaudantys savo jaunystės grožio šešėlius. Etna, į kurią kelias veda pro sustingusios lavos juodus gurguolius, o gidas pasakoja, kad ji gali kiekvieną akimirką atbusti ir imti spjautytis ugniniais savo liežuviais. Toarminoje puikus senųjų graikų teatras, lyg apversta piramidė... O Palermo ir virš jo iškilusio Montrealio šventovių mozaikos... Kiekviena savo ląstele pajunti, kas tai yra šedevrai.

Vartai mums, iš milžiniško sovietinio lagerio (nuo Baltijos iki Vladivostoko) pirmą kartą ištrūkusiems keliauninkams (ėjo 1994-tieji metai) buvo Viena. Vargšai lietuvačiai apstulbo įžengę į Šv. Stepono katedrą, niūroka, bet užburiančią paslaptingais

šešėliais. Kitą dieną susipažinom su Habsburgų dinastijos rūmų didybe. Dar aibė parkų, skverų, rūmų ir šventovių visai susuko mums galvas ir nukamavo kojas, kurios per tas porą dienų Vienoje stengėsi apšėkti kuo daugiau kultūros objektų. O kas dar visam gyvenimui neišdildomai liko atminty? Ogi austriškų ledų skonis, kepti kaštonai ir vėlyvas vakaras iš lėto vaikštinėjant šalia Šv. Stepono katedros ir gėrintis margu jos stogu. Atrodė, kad oras gatvėje pripurkštas kvapniausių dezodorantų... Prisiminusi Vieną, kalbinu savo bičiulę, rašytoją Renatą Šerelytę.

Aldona Žemaitytė. Taigi Viena... Renata Šerelytė, laimės vaikas, nes literatūrinis produktyvumas ir pripažinimas ne tik Tėvynėje, bet ir užsieniuose eina greta, rugsėjo pabaigoje vėl buvo Vienoje. Sakau *vėl*, kadangi Austrijoje rašytoja viešėjo lygiai prieš metus, atsiimdama Austria Bank Literaris premiją už „Mėlynbarzdžio vaikus“ (knygą į vokiečių kalbą vertė austrų vertėjas Cornelius Hellis).

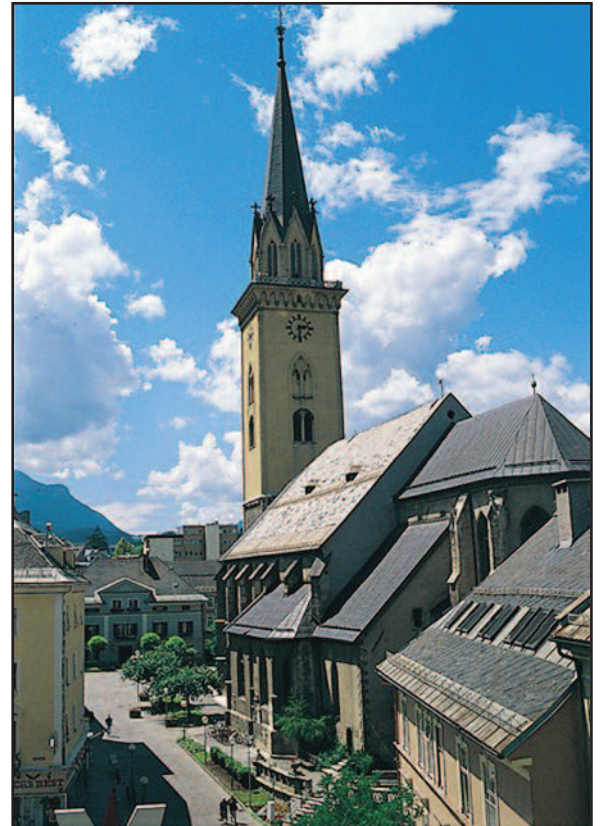
Renata, žmonės kalba esą Šerelytė vėl pelnė kokią tai premiją. Ar taip yra iš tikrųjų?

Renata Šerelytė. Ne, premijos naujos nepelniau, tai vis pernykštės aidai... Austria Bank Literaris premija skiriama Rytų ir Vidurio Europos rašytojui už (kokį, dabar nebeatsimenu – įsimintiniausią, geriausią ar kitokį – iausią romaną, visi šitie trečiosios pakopos laipsniavimai varo baisų nuobodį), taigi tokiu pernai turėjo laimės tapti „Mėlynbarzdžio vaikai“. Praėjusį rudenį, atsiimant premiją Vienoje, buvo šnekėta su organizatoriais (Kultur-Kontakt Austria, Wieser leidykla ir Lietuvos respublikos ambasada), kad reikėtų surengti platesnį romano pristatymą, geriausiai – literatūrinius skaitymus. Tokie skaitymai šiemet rugsėjo pabaigoje ir įvyko – Lince, Vienoje ir Fillache (toks miestelis netoli Klagenfurto, Ingeborgos Bachman gimtojo miesto, Karintijoje, nuostabaus grožio regione).

Aldona. O jeigu išsamiau – kokie renginiai Pačios laukė Austrijoje, kas buvo jų rengėjai, kas globojo renginių metu?

Renata. Pirmiausia įvyko literatūriniai skaitymai (sunku pavadinti tiesiog *vakaru* renginį, kai publika sėdi ir kantriai klausosi trijų romano skyrių, ir net kėdė negirgžteli, Lietuvoje sunkoka būtų tai įsivaizduoti) Lince, mieste, kuriame dar visai neseniai vyko Lietuvos literatūros pristatymas, skirtas Vilniaus ir Linco – Europos kultūros sostinių – dienoms. Ir, negana to, netgi Adalberto Stifterio namuose, kuriuose dabar įkurta biblioteka ir memorialinis rašytojo muziejus, – išpūdingą šio namo rankeną su liūto galva, atsiveriančią automatiškai ir tuo savotiškai nugašdinančią, nes iš tokios senienos to nesitiki, vaizdingai aprašė Giedra Radvilavičiūtė, Europos kultūros sostinės renginio „Lincas skaito Vilnių“ dalyvė.

(„Atsistoję prie senų Vilniaus paveikslų galerijos durų pažiūrėti Pirosmanio ne iš karto nuspausiu rankeną, lauksiu, kad jos priartėjus atsідarytų pačios, reaguojant judesių davykliui, kaip atsідarydavo Adalberto Stifterio namai, kur Lince eidavom į skaitymus“, citata iš G. Radvilavičiūtės esė „Temperatūra pagal Celsijų, visa kita – pagal Lincą“). Galiau pasakyti, kad skaityti Giedros esė nebuvo Vienoje ir pabuvus – visiškai skirtingi dalykai. Vaizdai tiesiog smūgiuoja į

Fillacho miestelis netoli Klagenfurto, Karintijos regionas

Renata Šerelytė Vienos viešojoje bibliotekoje „Mėlynbarzdžio vaikų“ skaitymo metu. Brigitos Burgman nuotr.

atminties popierių, visai kaip šviežias rašalinis antspaudas. O ką besakyti apie tokį sutapimą, kad į Austriją aš, kaip ir Giedra, išidėjau dvejus aulinius batus? Ir kuriam galui, nes tądien Lince buvo 27 laipsniai Celsijaus?.. Ar čia tik sutapimas?.. O gal kokia švelni, per tekstą persiduodanti užkrečiama paranoja?..

Aldona Ne, ne paranoja. Pasaulyje vyksta daug nepaaiškinamų sutapimų, kuriuos vieni linkę laikyti tam tikrais atsitiktinumais, kiti – kone mažais stebuklais. Tarkim, kad čia buvo rankenos su liūto galva pokštas. Durų ir spintų su tokiom rankenom Europai pažėrė italų Renesansas. Viena tokia spinta stovi Valdovų rūmų ekspozicijoje Taikomosios dailės muziejuje. Antroji taip laukė, kad būtų išvaduota iš sandėliuko Karoliniškių daugiaaukštyje, kad, priėjus prie jos durų, liūtas prasižiojo ir krimstelėjo man į pirštą. Aišku, aš tą pirštą netyčia įkišau į jo pražiotus nasrus...

Taigi – Stifteris. Austrų švietimo epochos klasika. Kas panorėjo, tas galėjo su šio meistro kūryba susipažinti Adomo Mickevičiaus bibliotekos austrų literatūros skaitykloje, klausydamasis jo romano „Vėlyva vasara“ ištraukų per literatūrinius skaitymus. Tai buvo Vilniaus ir Linco draugystės metais – 2009-aisiais. A. Stifteriu besizavintys žmonės visus metus atkarpomis šį romaną galėjo skaityti bibliotekos tinklalapyje. Taigi, Renata, Pačiai išpūdį padarė A. Stifterio namas ir jo rankena su liūto galva?

Nukelta į 5 psl.

Šv. Stepono katedra Vienoje

Atkelta iš 4 psl.

Renata. Iš tikrųjų padarė išpūdį – matyti, kad rašytojui čia buvo smagu ir gera gyventi, puikus vaizdas atsiveria pro langus, erdvūs kambariai, Cornelius Hellis sakė, kad ir pavalgyti austrų klasikas mėgęs (na, tai aišku, tik užmetus akį į impozantišką Stifterio portretą ant sienos). O muziejaus vadovė pridūrė, kad dėl šios savo aistros Stifteriui paskui buvo riesta – senatvėje susirgo sunkia kepenų liga ir bandė nusižudyti (pomirtinė Stifterio kaukė, kurią irgi vaizdžiai aprašė Giedra, tai liudijo). Va ir šnekėk apie nerūpestingą ir sotų gyvenimą...

Grįžusi į Lietuvą, susiradau namų bibliotekoje seną austrų novelistikos rinkinį „Vargšas muzikantas“, išleistą Vilniuje 1977-aisiais. Ir aptikau ilgą ir romantišką A. Stifterio kūrinį „Brigita“. Jau buvau jį skaičiusi, betgi ką žmogus žinai, gal po pabuvavimo paties Stifterio namuose ir šita istorija atsivers taip pat paslaptingai, kaip durys su liūto rankena...

Paskui buvo laisvas vakaras Vienoje –ėjome žiūrėti lietuvių „Atviro rato“ spektaklio, salė buvo sausakimša, jaunieji aktoriai vaidino anglų kalba ir visiems padarė didelį išpūdį – plastiški, dinamiški, talentingi etc. Visi labai jais žavėjosi. O aš tik bandžiau susekti, kuris iš tų jaunųjų, vaidinančių maištingus paauglius, vaidino G. Lukšo „Duburyje“ pagrindinį – brandaus sovietmečio piliečio – vaidmenį. Susekiau – tai buvo tasai, kuris bene mažiausiai draskėsi. Matyt, suaugusio žmogaus vaidmuo visgi daro įtaką... Po spektaklio Vienos Menų kvartale dar buvo ir vaisės – prieš tai vyko Liuksemburgo ambasados renginys, tai po jo liko tiek reprezentacinio maisto, kad užteko ir mums.

Antras vakaras Vienoje buvo literatūrinis, vyko Vienos viešojoje bibliotekoje, kurios istorija labai įdomi. Moderni biblioteka pastatyta stoties rajone, kad pritrauktų daugiau jaunimo, užimtų jo laisvalaikį; į biblioteką pakylama liftu tiesiai iš metro stotelės, išlipi iš traukinio – ir iškart į biblioteką... O ji tiesiog nuostabi – ne tik turtinga knygų ir įvairiausių leidinių, ne tik pribloškianti perdien apsilankančių skaitytojų skaičiumi, bet ir jaukiu restoranu, maloniais darbuotojais, vaikiška literatūra turkų kalba ir nuostabiu vaizdu pro stiklinę sieną – gali išeiti pro šonines duris ir atsisėsti ant laiptų, kurie lyg kokia piramidė leidžiasi žemyn.

Šitame susitikime buvo ir Vienos lietuvių; didžiai dėkinga esu ir Ritai Valiukonytei, LR ambasados kultūros atašė, ir Linai Kaiser, ambasados darbuotojai, globojusiai mane pirmos viešnagės Vienoje metu, aprodžiusiai garsųjį Habsburgų kvartalą, Šv. Stepono katedrą, meno ir gamtos muziejus. Didelis ačiū kantriam bei galantiškam Corneliui Helliui, „Mėlynbarzdžio vaikų“ vertėjui, kuris nepavargdamas visur mane lydėjo ir taipogi atskleidė austriškos virtuvės beigi austriško alaus ypatumus, taip pat – AustriaKultur-Kontakt vadovei Anne – Marie Turk bei koordinatorei Brigitai Burgman.

Vakarą Vienoje, beje, pradėjo buvęs Austrijos finansų ministras, meno ir literatūros mėgėjas, šviesus žmogus, „Mėlynbarzdžio vaikų“ ištraukas labai įtaigiai skaitė miela ir simpatiška austrų aktorė, įtaigių nuotraukų padarė Vladimiras, kuris bene vienintelis garsiai nusikvatojo, vokiškame tekste išgirdęs „Moskovskoje vremia – vosem časov“ (išvertus iš rusų kalbos – „Maskvos laikas – aštuonios valandos“, būdavo toks radijo šaukinys sovietmečiu). Tiktai kad aš jų pavardes visas pamiršau, prašom atleisti. Nemėgstu kelionių metu fotografuotis ir užsirašinėti pavardes. Tai apskritai kenksmingas įprotis, jis kaip

Adalberto Stifterio namų svetainė

blyną suploja efemerišką būties žavesį.

Trečiasis vakaras Fillache vyko pilyje, kurią vietos grafai, būdami bevaikiai, atidavė miesto bendruomenei su sąlyga, kad pilis tarnaus kultūrai ir jaunimui. Aplinka buvo kamerinė ir jauki, galima buvo apžiūrėti garsaus karikatūristo parodą ir pamąstyti, kuom austrų humoro jausmas artimas lietuviškajam ir kuo skiriasi (karikatūristo pavardės irgi neprisimenu). Dar kaip įsirisę atmintin epizodą turėčiau paminėti leidėjo, gerb. S. Wieserio, aistrą kulinarijai, kuri veikiausiai ne ką menkesnė, nei aistra knygoms: po vakaro buvo patiekta itin

Vaizdas nuo Vienos viešosios bibliotekos laiptų

dailiai atrodančių ir skanių užkandžių beigi vyno, o prie jų buvo aptarti ne tik literatūros procesai ir reiškiniai, bet ir lietuvių nacionalinė virtuvė. Cepelinų negyriau, nes man jie panašūs į Pirmojo pasaulinio karo orlaivius ir neturi nieko bendra nei su Lietuvos kunigaikščių, nei su etnografinė valstiečių virtuve. O ir jų suvalgius, apima toks jausmas, lyg būtum prarijęs sunkiai virškinamą karo laivą. Bet gerb. Cornelius sakė, kad tai savotiška lietuvių vyrų vyriškumo mokykla: jeigu neįveiki kokių penkių cepelinų iš karto, tai koks gi tu vyras.

Aldona. Tie cepelinai iš tikrųjų joks lietuvių kulinarinis paveldas, o mados dalykas, einantis iš

kartos į kartą ir nepasakytiau, kad gražiai reprezentuojantis lietuvių virtuvę. Panašiai ėmė išgalėti gruziniški arba armėniški šašlykai, be kurių lietuvačiai jau neišsivaizduoja netgi vidutinio reikšmingumo vaišių. Na, o šalia austriškų vaišių ar teko artimiau susipažinti su dabartine austrų literatūra, jos tendencijomis, stiliais, su rašytojų gyvenimo ir pragyvenimo sąlygomis, su knygų skaitomumu? Gal tik pas mus vargsta rašytojai, gaudami menkus honorarus, leisdami savo lėšomis knygas (Kultūros fondo parama toli gražu ne kiekvienam, o tik atitinkamą statusą arba draugų Fondo taryboje turinčiam...).

Renata. Su šiuolaikine austrų literatūra nesu susipažinusi, bet kad dar ir visa austrų klasika nėra perskaityta, o juk, žiūrėkit, kokie čia vardai: R. M. Rilke, Paulis Celanas, Peteris Handke, Georgas Traklis, Ingeborga Bachman, Franzas Kafka, Arturas Šnicleris, Robertas Muzilis, Stefanas Cveigas, Ilzė Aichinger, prieš porą metų Nobelio premiją gavusi Elfriede Jelinek ir daugelis kitų... Juolab kad yra puikių lietuviškų vertimų, poezijos antologijų, daug gerai išverstų romanų (štai I. Bachman romanas „Malina“, verstas Jurgitos Mikutytės (LRS leidykla, 2000) – kiek pamenu, pripažinta viena geriausių, jei ne geriausia, verstine metų knyga). Klasikinė austrų literatūra užima garbingą vietą

Europos tautų literatūros panteone, o kaip yra su šiuolaikine, pasakyti sunkiau. Girdėjau, kad neretam dabartiniam austrų rašytojui bene didžiausia ontologinė problema yra spuogą pažasty, betgi ir pas mus tokių yra...

Kaip skaitomos austrų rašytojų knygos, nežinau, bet, man regis, kad daug kas priklauso nuo geros reklamos, įdirbio, mokėjimo knygą pateikti, žinojimo, kokiam sluoksniui ją orientuoti – masiniam ar ne masiniam, juk skaitytojas dabar tapęs ir literatūros vartotoju, o literatūra – preke, tenka į tai atsizvelgti. O pragyvenimo klausimas... bent jau Vokietijoje, turinčioje didelę rinką, rašytojas visai neblogai pragyvena iš literatūrinų skaitymų vakarų, kur jam mokamas honoraras (Frankfurto knygų mugės metu 2002 m. tuo pati įsitikinau, nes už visus vakarus gavau ho-

norarą. Gavau, beje, ir Austrijoje viešėdama...). O kadangi Vokietija, Austrija, iš dalies – Nyderlandai ir Šveicarija yra vokiečiųkalbės šalys,rinka išsiplečia, rašytojui daugiau galimybių.

Aldona. Gal teko patirti renginių metu, koks skaitytojas yra austras: tradicinis ar internetinis, kokia jo socialinė padėtis, išprusimas, interesai? Ar jis labai skiriasi nuo lietuvių dabartinio skaitytojo? Taigi ar teko su austrais artimiau pabendrauti...

Renata. Bijau, kad šiuo atžvilgiu mano vertinimai gali būti labai neobjektyvūs – juk per kelias dienas skaitytojo nepažinsi... Juolab kad ir austrų, ir lietuvių visuomenę labai veikia literatūrinės mados – visada koks nors reiškiny ar objektas yra „ant bangos“, ir jis neretai taip sureikšminamas, kad atrodo, jog jokie kiti reiškiniai ir objektai nebeegzistuoja. Be to, ir Lietuvoje, ir Austrijoje masinė ir... nepatinka man žodis „aukštoji“, „elitinė“, tegu bus *nekomercinė* – literatūra gyvena atskiruose pasauliuose, kaip, pavyzdžiui, ir JAV, – ten akademinė, nekomercinė kultūrą (išskyrus vadinamąjį šiuolaikinį meną) ir komercinę, orientuotą masiniam vartotojui, skiria bene astronominiai atstumai. Tokia atskirtis, manyčiau, pagrįsta, bandymas dirbtinai jungti jas primintų socialistinę revoliuciją (bet ar ne pa-

Po skaitymų Vienos viešojoje bibliotekoje.

Brigitos Burgman nuotr.

Nukelta į 8 psl.

Pastaruoju metu daugelis buvusių kolaborantų, uoliai talkininkavusių okupantams, užėmusių aukštus postus, ėmė rašyti memuarus – turbūt kaip priešpriešą partizanų, politkalinių, tremtinių išleistoms prisiminimų knygoms. Jie, užmiršę padarytą tautai skriaudą, dvasinių vertybių išdavystę, savaip interpretuodami perkuria istoriją – mėgina pateisinti savo veiksmus ir įsiamžinti kaip tikrieji Lietuvos istorijos kūrėjai, patriotai. Nesikuklindami perša nuomonę, kad tik jie ir buvę išmintingiausi rezistentai, atvedę Lietuvą į kovo 11-ąją. Atrodo, jie buvę toliaregiai, iš anksto numatę teisingą pasipriešinimo taktiką ir strategiją. Jie neva (tarsi pranašui arkangelui pakuždėjus iš dangaus), žinoję, kad priešintis okupantams yra beviltiška. Todėl ir stoję partijon, okupantams uoliai pritarę tik žodžiais, o darbais ne itin sąžiningai vykdę Kremliaus nurodymus. (Apie tikruosius tikslus – karjerą ir susikurtą gerovę, privilegijas bei saviškių persekiojimus, skriaudas net neužsimenama). Jų nuomone, tie, kurie neprisitaikė ir nesusitaikė su „istorine būtinybe“, o pasipriešino okupantams ginklu, buvo naivūs idealistai, priėmę klaidingą, į pražūtį vedantį apsisprendimą, tautai pridarę

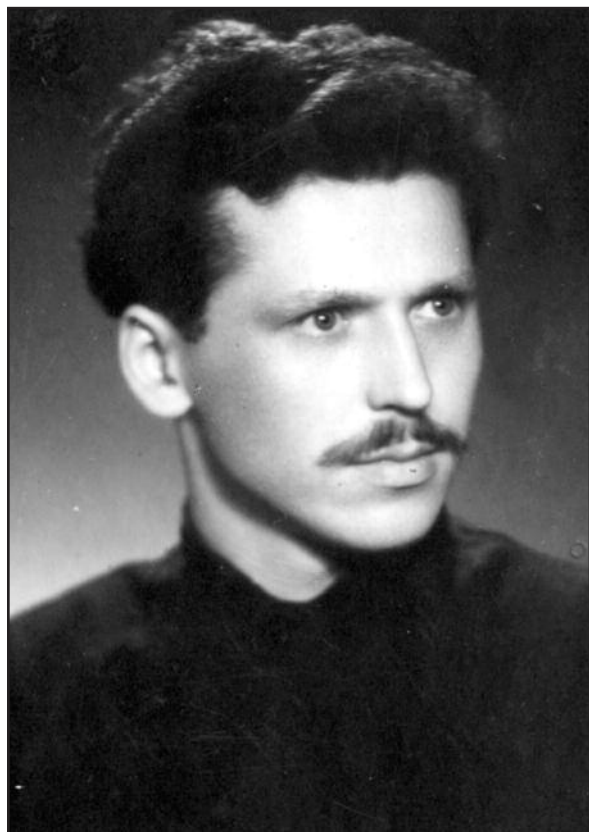
IŠTIKIMIEJI

žalos. O jie net nerausdami kelia save į viršūnes, teigdami, kad tik jų rezistencija buvusi išmintinga, nes davusi rezultatus. Perskaičius itin sumaniai ir vingriai suraizgytus minčių voratinklius, žmogui, nepatyrusiam sovietinės tikrovės, turėtų kilti mintys, kad Lietuvoje jokios okupacijos ir nebuvo.

Norėtusi palyginti, jeigu tai įmanoma, susitaikiusiųjų su vadinama „istorine būtinybe“ patirtas „kančias, kovojant“ už Lietuvą, kokio nors partsekretoriaus ar ministro su kančiomis eilinio rezistentas, nepakėlusio ginklo, bet likusio ištikimo tėvų ir mokytojų įdiegtiems laisvės idealams. Mes dažnai nutylime juos, nustumtuosius į gyvenimo nuošalę – labiausiai vertus pagarbos, ištikimai nešusius ant pečių sunkiausių epochos našta, iš tikrųjų kovojusius, kentėjusius ir kažkodėl kalbame puse lūpų, palikdami likimo valiai, išnykimui, be atminimo ir pagarbos ženklo. Tarsi jų, grindusių pamatus Sąjūdžiui, lemtingam įvykiui Lietuvos kelyje į atkovotą laisvę, ir nebūta. Tegu tai bus dar vienas gyvosios istorijos paliudijimas.

Eugenijus Ignatavičius

Vytauto Kluoniaus Golgotos kelias

Vytautas Kluonius 1955 m. Vladimiro kalėjime

Apie jį kalbu ne todėl, kad buvo klasės seniūnas, sumanus organizatorius, pagirdavo mano rašinius, ne vieną kartą, šnekučiuojantis jo sesers Onos kambarėly, pastogėje virš Šilutės miesto vaistinės. Išblaivydavo vėjavaikiškus svaichiojimus, pakeldavo nuotaiką. Jis, mokydamasis paskutinėje mokyklos klasėje, jau domėjosi kosmosu, mėgino spręsti net Dievo buvimo, gyvybės atsiradimo ir jos amžinumo klausimus: „Po 10 ar 20 milijardų metų Visata kaip plėtėsi, taip ir plėsis. O besiplėsdama sudegins visas kuro atsargas, žvaigždės atvės ir taps nematomomis, išivyraus tamsa.“ Jo manymu, iš negyvosios materijos negalėjo susiformuoti gyvybė ir tiek daug jos rūšių. Kas neturi gyvasties, tas ir negali jos duoti kitam,“ – svarstė tada. Visur ieškojo logiškų atsakymų ir pagrįstų tiesos įrodymų. Intuityviai jaučiau, kad šis vaikinąs visada stos už tiesą ir niekada nepaliks draugo bėdoje. Stebino jo pasitikėjimas savimi, vidinė ramybė ir ryžtas, net nejutome, kad Vytautas vaikšto pasiramščiuodamas lazda, vieną koją kiek mestelėdamas į šalį. Kartą su draugais per karščius nuėjus pasimurkdyti Šyšos gelmėj, Vytautas ilgokai užtrunka ant kranto benarstydamas diržus, kuriais pritvirtintas didžiulis kojos protezas. Kai jis, nė kiek nesivaržydamas, nuneria geležis, kojos nelieka, iš dubens pūpsa tik vargana, raukšlėta bigė. O aš visą laiką maniau, kad koja sužalota iki kelio ar netekta pėdos... Išvydus šį reginį, pirmąsyk gyvenime širdį persmelkė atjauta ir pasididžiavimas bičiulio vyriška laikysena. Apie nelaimę niekada nesiteiravau. Ir tada, maudantis Šyšoj, plaukio-

jame lyg niekur nieko. Jis plačiapetis, stiprus, dideliais raumeningų rankų grybšniais skirdamas vandenį, plaukia ne blogiau už kitus. Apie nelaimę sužinau tik po kelerių metų, perskaitęs jo kuklius prisiminimus.

1941 m. baigęs Plokščių pradžios mokyklos šešis skyrius, pradėjau mokytis Šakių „Žiburio“ gimnazijoje. Ketvirtoje klasėje auklėtojas buvo istorijos mokytojas B. Liulevičius. Jis skiepijo mūsų širdyse Tėvynės meilę ir pasiaukojimą. Giliai atmintin įstrigo jo pasakojimas apie kunigaikštį Margirį ir jo atsidavimą Tėvynei. Šakių „Žiburio“ gimnazijoje susiformavo tvirta pažiūra į Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę, aukojimąsi dėl Tėvynės, jos žmonių.

1944 metų pavasarį, traukiantis Rytų frontui atgal, buvo organizuojama generolo Plechavičiaus armija, į kurią norėjau įstoti ir aš. Paklausiau dėdės kunigo J. Adomaičio patarimo. Jis pasiūlė kol kas susilaikyti, nes įtarė čia esant vokiečių klastą.

Vokiečiams likvidavus Plechavičiaus armiją, pas mano tėvus atėjo kažkoks marijampolietis, vardu Jonas, ir paprašė, kad jį mano tėvai paglobotų. Tėvai sutiko. Jis įsirengė miške žeminę ir joje apsigyveno. Sesuo ir aš nešdavom jam maisto. Traukiantis frontui į vakarus, 1944 m. rugpjūčio mėnesį vokiečiai ėmė varyti vyrus kasti apkasų. Aš pabėgau. Vokiečių tanketė stabdė mane, bėgantį miško link, tačiau nestojau. Jie lengvai galėjo mane nušauti. Tačiau vokiečiai į bėgantį nepaleido nė šūvio – tuo parodė vokiečių kariuomenės disciplinuotumą ir karių žmoniškumą civilių azvilgiu.

Man pabėgus, tėvai taip pat pasitraukė iš namų, o aš su Jonu tris dienas slėpiausi jo įrengtam

bunkery. Rugpjūčio 7 d. Pajotijų seniūniją ir mano Pašilių kaimą užėmė sovietų kariuomenė. Aš su tėvais išėjau iš miško, o Jonas pasiliko.

Vokiečiai traukdamiesi užminavo mišką, kuriam Jonas slėpėsi. Praėjus frontui, Jonas vis tebegyveno miške, nes rusai jau irgi nebuvo draugai. Besislapstydamas užminuotame miške, jis užlipo ant minos ir neteko kojos. Tą pavakarį gauname žinią, kad Jonas šaukiasi mūsų pagalbos. Tėtė ir aš nuėjome jo parnešti. Benešdamas Joną, ir aš užlipau ant minos. Tėtė parnešė mane namo ir su mama išėjo į užminuotą mišką gelbėti Jono. Jį pargabeno laimingai. Rytojaus dieną mane ir Joną tėvas išvežė į Zypliuose įrengtą karo lauko ligoninę, tačiau bevežant Jonas mirė, o man ligoninėj amputavo kairiąją koją per pusę šlaunies. Mano tėvas rizikuodamas savo gyvybe, gelbėjo į nelaimę patekusį žmogų. Ar šiandien daug rastųsi tokių? Nedaug.

Zyplių karo ligoninėje tėtė paliko mane ir mirsiojo Jono palaikus. Nežinau, ar jis žinojo Jono kilmę ir pavardę, prisimenu, kad niekada jos ir neminėjo. Žinojome tik, kad Jonas buvo plechavičiukas, ir tiek. Tėtė, žinodamas rusų enkavedistų metodus, man liepė nieko Jono neklausinėti, kad patekus į KGB gniaužtus, neišduočiau tėvų ir Jono.

Vytautas – mažakalbis. Niekada neplepės ant raeilių dalykų, patirtų išgyvenimų – ką reiškė aštuoniolikmečiui jaunuoliui netekti kojos, per plauką prasilenkiant su mirtimi. Apskritai jis nelinkęs ieškoti paguodos, užuojautos, nesiskundžiantis negaliom. Net apie pagarsėjusį nuo caro laikų Vladimiro kalėjimą, kuris ir buvusiems gulaguose tebebuvo paslaptis, vengdavo pasakoti. Tik retkarčiais užsimindavo apie vaikystę, kad gimė ir augo pasiturinčio ūkininko tikinčiojo šeimoj su sesute Onute, Pašilių kaime Plokščių valsčiuje, Šakių apskrity. Buvo graži didelė sodyba prie miško. Tėvus mylėjo ir gerbė.

Tęsinsy kitame numeryje

Klasės draugai, buvę politkaliniai (iš kairės): E. Ignatavičius, V. Kluonius, V. Pupšys (viršuje – nežinomas asmuo) 1956 m. Nuotraukos iš šeimos archyvo

Trys sielos – viena mintis

VYTAUTAS MATULIONIS

Muzikos meistrų koncertas įvyko Mixon Hall, The Cleveland Institute of Music 2011 m. spalio 12 dieną 7:30 v. v., Clevelande, Ohio. Atlikėjai: Gidonas Kremeris – smuikas, Giedrė Dirvanauskaitė – violončelė, Andrius Žlabys – fortepijonas. Koncerto programa sudaryta iš Johanno Sebastiano Bacho, Sofijos Gubaidulinos, Dmitrijaus Šostakovičiaus ir Valentino Silvestrovo kūrinių.

Koncertą pradėjo Rygoje gimęs, tarptautinių Paganinio ir Čaikovskio konkursų pirmųjų vietų laimėtojas, vienas iškiliausių pasaulio smuikininkų, 1997 m. įkūrusių „Kremerata Baltica“ kamerinį orkestrą Gidonas Kremeris Valentino Silvestrovo (g. 1937) kūriniu smuikui ir fortepijonui „Homage to J. S. Bach for violin and piano“. Naujoviškų muzikinių atspalvių kūrinys gilios muzikinės išvalgos smuikininkas kukliu, santūriu judesiu greit atkreipė klausytojų dėmesį, nors neįprasti sąskambiai prašėsi ypatingo atidumo. Tai buvo ne tik pagarbus nusilenkimas genialiajam Johannui Sebastianui Bachui, bet ir masinantis žvilgsnis į daug žadančių koncertą. Įdomu tai, kad tyli šio kūrinio fortepijoninė palyda (gal patogumo dėlei?) skambėjo iš užkulisių.

Antrasis Kremerio atliktas kūrinys buvo „Chaconne from Violin Partita, No. 2 in D minor, BWV 1004“ (J. S. Bach, 1685–1750), kompozicija laikoma pačia „klasiškiausia“ visame smuiko repertuare. Smuikininkams tai yra nepaprasto pirštų miklumo ir didelių interpretacinių sugebėjimų reikalaujantis mūšio laukas. „Partita“ reiškia vienas kitą lydinčių šokių pyne, o „chaconne“ yra andalūziškos kilmės šokis, paskutinė „Partitos“ dalis. Jei pirmasis kūrinys buvo nuolankus Bacho genialumo pripažinimas, tai antrasis buvo to genialumo išikūnijimas. Pasigėrėtinai sodrus smuiko tonas puikiai tiko daugialypei Bacho muzikinės minties ir melodijos plėtotei, jos dvasingumui. Smuikininkas visiškai ir išpūdingai pasinaudojo šia geidžiama ir brangintina instrumentine savybe. Nesinorėjo tikėti, kad vienu smuiku, vienu smičiaus brūkštelėjimu galima išgauti tiek skirtingų garsų, tiek nuotaikų, tiek spalvų: kartais jis gaudė lyg vargonai, o kartais skambėjo taip, lyg griežtų visas smuikų būrys. Baigęs šį kūrinį, smuikininkas atrodė lyg pabudęs iš gilaus sapno, po ilgo gaivinančio sielos skrydžio sugrįžęs į tikrovę. Iš panašaus sapno lėtai pabudo ir sužavėti klausytojai, salė prapliupo plojimų audra.

Pianistas Andrius Žlabys.

„Rejoice – Sonata for Violin and Cello“ (Sofija Gubaidulina, g. 1931) pateikė galbūt didžiausią šio vakaro staigmeną – iš Kauno kilusią kelių konkursų laureatę violončelininkę Giedrę Dirvanauskaitę. Baigusi Mstislavo Rostropovičiaus, Davido Geringo, Gidono Kremerio meistriskumo kursus, grojusi su dirigentais Esa-Pekka Salonen, Juozu Domarku, Sauliumi Sondeckiu ir kitais, ji dalyvauja tarptautiniuose muzikos festivaliuose Šveicarijoje, Austrijoje, Prancūzijoje, koncertuoja Lietuvoje, nuo 1997 m. yra kamerinio orkestro „Kremerata Baltica“ narė. Ši rytietišku atspalvių sonata, skirta žodžiams „Your joy no one will take away from you, rejoice with joy, rejoice Ravvi. And he returned to his own abode. Heed thyself“ buvo džiuginantis pirmasis Dirvanauskaitės žingsnis šio vakaro programoje. Grakšti, trapi violončelininkė pasirodė besanti netikėtos jėgos ir švelnumo menininkė, lengvai, su pasitikėjimu valdanti pasirinktą instrumentą. Ši sunki sonata palaipsniui atsiskleidė kaip intymus dviejų muzikos prasme vienminčių atlikėjų (ir jų instrumentų) pokalbis: raminantis, džiaugsmingas, mįslingas, skleidžiantis negirdėtų garsų dermę, dvelkiantis mistika. Gausias ir painias technines šios sonatos kliūtis (būdingas Sofijos Gubaidulinos kompozicijoms) ir Kremeris, ir Dirvanauskaitė nugalėjo nuostabiai lengvai. Ir mokytojas, ir jo buvusi mokinė šį kūrinį atliko taip pat meistriškai, bet vis dėlto ir šių eilučių autoriaus ir, regis, klausytojų dėmesio centre buvo Dirvanauskaitė. Ji ne tik nepavylė, ji davė daug daugiau, nei buvo galima tikėtis.

Violončelininkė Giedrė Dirvanauskaitė

Antrąją koncerto dalį pradėjo jau keletą kartų girdėtas pianistas Andrius Žlabys, vienas iš 2003 m. *Cleveland International Piano Competition* laimėtojų, dabar dažnai koncertuojantis svarbiausiose pasaulio koncertų salėse keliuose žemynuose. Mokytis groti jis pradėjo Lietuvoje, būdamas šešerių metų. Atvykęs į Ameriką, mokėsi Cleveland Institute of Music (Sergej Babayan), Yale School of Music, Curtis Institute of Music ir Interlochen Arts Academy. Šiam koncertui jis pasirinko „Chaconne for piano solo“ (Sofija Gubaidulina, g. 1931). Į šį kūrinį pianistas kibo be jokio regimo pasiruošimo, staiga ir su tokiu užsidegimu, kad atrodė, jog neišlaikys fortepijonas. Tai nebuvo vien tik automatiškas, bejausmis virtuoziškumas, bet patirties išgrynintas, meniškai suvoktas, nesutvardomų gaivalingų jausmų potvynis, kurio jėgai klausytojai nepajėgė atsispirti.

Smuikininkas Gidonas Kremeris

Palinkęs prie instrumento, plieniniais pirštais nepaprastu greičiu lėkdamas klavišais, Žlabys dar kartą įrodė turįs retą talentą. Jo ištvermė ir stabilumas, ir... baugino. Ši muzikinį A. Žlabio ugnikalnį klausytojai priėmė taip pat ugningai.

Vakaras buvo apvainikuotas kūrinio „Piano No. 2 in E minor, Op 67 – Andante, Allegro con brio, Largo, Allegretto“ (Dmitrijus Šostakovičius, 1906–1975). Nuoširdus ir artimas visų trijų atlikėjų bendravimas, paklūstantis kūrinio minčiai, parodė, kokias muzikos aukštumas galima pasiekti, kruopščiai puoselėjant talentą ir sunkiai, bet darniai dirbant. Šiame kūrinys trys menui gimusios sielos susiliejo į vieną grožiui tarnaujančią mintį, ir ta mintis tapo kūnu. Kiekvienam atlikėjui (ir jo instrumentui) šis kūrinys pateikė itin sunkius uždavinius. Kremerio smuikas pragydo naujais garsais, besiliejančiais iš po magiškai stygomis šokinėjančių pirštų. Atrodo, kad kiekviena šio instrumento galimybė buvo visiškai ir išradingai panaudota. Ši painų, spalvingą muzikinį audinį beaudžiant, Žlabio įnašas buvo svarbus ir svarus – fortepijonas buvo lygiateisis smuiko ir violončelės „pokalbio“ tarpininkas. Šiame kūrinys Dirvanauskaitė tiesiog pražydo visa muzikos galia. Jos susikaupimas dvelkė hipnoze. Jos instrumentas skambėjo ir kaip smuikas, ir griaudėjo kontrabosu, niekada neprarasdamas vaivorykštės spalvingumo, būtino visiškam šio kūrinio įprasminimui. Šios menininkės laukia šviesi ateitis.

Naujoje, puikios akustikos, jaučioje, mažoje (250 vietų) Mixon salėje, ypač tinkančioje kamerinei muzikai, atlikėjų instrumentai skambėjo ryškiai, be atsikartojančio aido, buvo aiškiai girdimas ir tyliausias *pianissimo*. Klausytojai dėkojo menininkams nuoširdžiais plojimais, pakartotiniu atsisojimu ir pasigėrėjimo šūksniais. Įkaito ne tik širdys, bet ir delnai. Žiūrovų dėmesys menininkams stebino. Pirmą kartą gyvenime teko dalyvauti koncerte, kurio nesudrumstė nė vienas (!) kosulys, nė vienas nusičiaudėjimas, nei įkryrūs mobiliųjų telefonų skambučiai. Patenkintiems žiūrovams prašant, menininkai dar atliko vieną trumpą, švelnų neįvardinto kompozitoriaus kūrinį. Šio puikaus koncerto klausėsi ir šeši lietuviai. □

L. Povilaičio nuotr.

Tapiniai su eiliuotais poeto komentariais

PRANAS VISVYDAS

Tai, kas antraštėje sakoma, tapo įdomia dviejų žanrų knyga – tapytojo Arvydo Palevičiaus ir poeto Gintaro Patacko „Širdies aikštėjų kenotafas“. Kas tie mirusieji? Ogi abiejų autorių artimi bičiuliai: menotyrininkas dr. Algis Uždavinys, tapytojai Kęstutis Milkevičius ir Raimundas Mikšys-Šniūras. Kad būtų šauniau, „Prologe“ dar jiems prisegami trijų mušketierininkų vardai ir pravardės. Pats poetas pasivadina kardinolu Rišelje, o tapytojui Palevičiui, pastačiusiam bičiuliams širdyje tokį prasmingą paminklą, tenka d’Artanjanio vardas. Tai tokia šios knygos poetinio teksto bravūra su polinkiu į vaidybišką hedonizmą. Šį bruožą taikliai simbolizuoja pirmos drobės „Butelis“ reprodukcija ir poeto posmai.

Įdomu, kad vyno butelis liko neišgertas, lyg pabrėžiant draugystės tęstinumą ateityje. Ruda seno medžio šiluma viešpatuoja paveiksle – stalas, grindys, sienos, durų staktos. Tai čia sėdėjo ir „išėjo trys, pavirtę natiurmortais“. Tik man sunku suvokti, kodėl dabar neišgertą butelį geriantis „pasidaro laisvuojus disidentu“. Nesu matęs jų gyvų. Bet knygoje spausdinami jų portretai sudaro kūrybinių, drąsiai mėstančių žmonių įspūdį. Trys originalai. Poetas iškelia jų būdingumus. Milkevičiaus, vadinamo Guru, „veidas liūdnas nuo reliatyvumo“. Išivaizduoja, kad akiniuotam tapytojui Mikšiui „Ne vienas Kristus buvo, Du.“ Gražaus palyginimo susilaukia meno kritikas Algis: „Grubus mužikas su karaliaus veidu.“ Ir jo portretas yra vienas įtaigiausių – iš rudos striukės ir aplinkos išnyra baltas veidas su juoda barzda. Žinoma, jo nepažinojusiam skaitytojui tie komentarai yra gana mįslingi. Yra daugiau veidų. Paties Patacko portretas – su prisimerkusi skvarbiu žvilgsniu ir keturposmiu apie save, pernelyg satyrišku.

Turiu prisipažinti, čia rodomas Palevičiaus tapybos ekspresionizmas man patinka. Nuožmiai tamsi, šiek tiek žerinti paletė („Rakandai“, „Žaizdras“) arba juosvai tamsi, vos šviesėjimo paliesta gūduma („Rūsys“). Linkstama tapyti plačiai, veržliai, su gruboku paprastumu. Architektūrinių

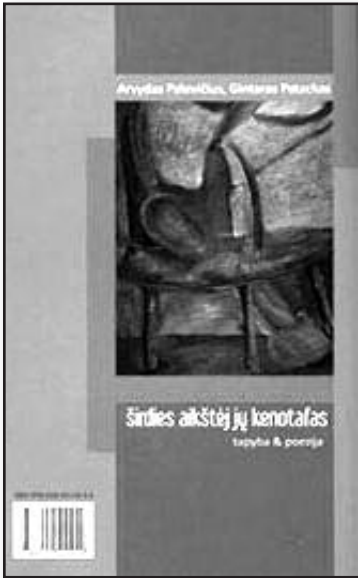
objektų – tik esminiai bruožai. Gana daug religinių temų. Apskritai tiek paveiki spalvų dermė, tiek formų gyvastingumas prirakina žiūrinčio dėmesį. O jei esi valstietiškas lietuvis, pasijusi artimų spalvų ir tau žinomų dalykų draugėje. Ypatinga šia prasme yra pastele tapyta „Naktis klebonijoje“.

Ir ką apie kleboniją sako poetas? Jam labiau dingojasi ten apsilankymo sąmojingoji dalis ir kuklios vaisės – „siūloma taurė ir lašinių bryzelis“. Kur kas visuotiniau suskamba sakiniai, žiūrint į tikrai nuostabų, beveik abstraktų paveikslą „Rakandai“. Pradžia: „Medinė tėvynė. Senieji rakandai,/ Palėpėj globoti sargų angelų –/ Tuoj grįš į muziejus, miegos mauzoliejuos,/ Seni fariziejai net bijosi jų.“ (38)

Vėsia žalsvai melsva drėgme alsuoja trobesiai ir rudens medžiai drobėje „Lietus“. Poetas eilėraščių baigia taip: „Jis niekada nesibaigs, jisai – Tėvynė,/ Lietus nuplautas kaimas Lietuvos./ Nors kiauras stogas nuo lietaus negynė,/ Bet ir nenuvažiavo nuo galvos.“

Nežinau, ar šventorius yra patrauklus objektas tapytojams. Bet šioje knygoje jis žeri kaip deimantas. Tuo susižavėjęs poetas sau jautriai primena: „Medžiodamas nuo seno stebuklus/ Jaučiu, kaip veidą patina aptraukė,/ Suku virš jų kaip vagnas ratus –/ Senam šventorių guli mano kaukė.“ (32)

Itin vykusios „vangogiškos“ tematikos drobės „Miegamasis“ ar žaliai spalvyne tūnantis žalias „Krėslas“. Puikūs kūriniai. Anot poeto antro posmo, „Akims grožėtis, ir tiek daug brangaus –/ Tepuko mostui sieloj archyvaro,/ Kad linijos palaimintos dangaus,/ Jo ranktūrius sekundei atsida- ro“ (60). Gerokai apčiuopiamiau pakomentuojamas „Miegamasis“: „Tikrai čia negulėjo kurtizanės/ Tikrai princesė Diana nebuvo/ Gal kažkada čia slėpės partizanas/ Raudonos grindys liudija, kad žuvo.“ (34)

Palevičiaus kelioninė dailė knygoje parodoma daugiausia Ispanijos miestų pastatų paveiksluose. Pasitenkinama pačiais esmingiausiais bruožais ir lengvomis spalvomis. Jokių detalių, pakanka minimalios stebinčiojo pagavos ir estetinio pojūčio šventovėms ir senamiesčiui. Poetas čia mielai neria į istoriją, kartais kandžiai pavažiudamas. Kad ir žalia pastele nutapytam „Lurdui“: „Ir dar viena sakralinė vieta,/ Negausūs krūmai, dykvietė ir skurdas,/ Po purvą raitos gaišenu krūva,/ O atsimainę šaukia: šventas Lurdas!“ (54)

Vis tiek pagarba tikėjimui ir amžinybei knygoje turi giliamintį svorį. Tokie paveikslai kaip „Tvo-

ra anapilyje“, „Kryžius“, „Kryžius, žvakė ir tepukas“, „Trys medžiai“, „Atpirkėjas“ šaukte šaukiasi transcendentinio aptarimo. Pavyzdžiui, „Kryžiui“, turėdamas tapytoją Palevičių (drauge ir mokslininką, ir profesorių) omeny, poetas sumeta tokį ironišką trečią posmą: „Ne mano kryžius šis. Sunkesnis mano,/ Todėl, kad jo nešiotojas gyveno/ Smagiai – puotavo, gėrė, dėstė vis/ Studentams tematinę sistemą,/ kad lygtyje gali surasti temą,/ Kur tik teptuku liesta, nušvis“ (30)

Išiziūrėjęs į skausmo persmelkto „Atpirkėjo“ akis, mato nuriedėjusią švelnumo ašarą ir suabejoja šiuo Dievo nuosprendžiu – „Nėra didesnio nei žmogaus kančia/ Patirtį ją Dievas sūnuje norėjo/ Kodėl prieš mus kodėl gi būtent čia/ Nenoriu nukankinto Atpirkėjo“. Jaučiu, kad ir Patackui nuriedėjo gailėsčio ašara.

Knyga baigiama XX amžiuje klestėjusio modernio maištingumą primenančiu „Epilogu“. Poetas pripažįsta, jog „skambesys ir Visata“ yra esminiai meną kuriančios sielos švietėjai. Jie turi blizgėti. Man regis, puslapiuose švytėjimo yra apstu.

Dailiai išleistos knygos dizainu rūpinosi Evelina Garliauskienė. Išspausdino „ULB Indigo Print“. □

Rankena su liūto galva

Atkelta iš 5 psl.

radoksalu, kad ir neretam komercinės kultūros reiškiniui labai tinka socialistinio realizmo lozungai – masiškumas, liaudiškumas ir... ne, partiškumas netinka, nors ką gali žinoti).

Aldona. Tai argi mes labai nutolome nuo socialistinio-komunistinio gyvenimo būdo supratimo? Tatai, ko gero, jau įaugo į kraują bent trims kartoms... Apskritai pasaulis, atleisk man Viešpatie, už tokį posakį, globalėdamas kvaileja... „Ateities“ žurnale teko skaityti labai įdomų jauno autoriaus, Vilniaus lenko Marijušo Antonovičiaus tekstą apie lietuvių studentų tapatybę Jungtinės Karalystės universitetuose. Kaip sakoma, liūdnas vaizdelis. Pasirodo (Marijušo pastabos yra savotiški lietuvių studentų gyvenimo svetur tyrimai), kad neretai gėdijamasi savo lietuviškumo. „Yra ir kraštutinių atvejų: mūsų universitete (*Marijušas studijuoja Voriko universitete* – mano past.) yra keletas lietuvių, kurie yra apskritai nutraukę visus ryšius su lietuviais, dažniausiai tik persimeta keletu žodžių su bendrataučiais per paskaitas. Arba studentas, kurio tikras vardas yra Mindaugas, prisistato anglams kaip Mike“, – rašo „Ateityje“ M. Antonovičius. Anglijoje studijuojantys lietuviai yra apolitiški, apatiški... Daugelis Lietuvą suvokia kaip atsilikusį kraštą, į kurį po studijų nenorėtų sugrįžti. „Taip pat dominuoja autoritarinis, vergiškas mąstymas: kažkas turi suteikti galimybę įsidarbinti pas kažką, kažkas turi sukurti sąlygas, kažkas turi skatinti ir t. t. Tas kažkas yra valdžia. Bet niekas nekalba apie darbo vietos susikūrimą, apie sąlygų susikūrimą, apie motyvaciją...“

Ar susitikai su lietuviais, gyvenančiais Vienoje

ar tuose miestuose, kur buvo rengiami susitikimai su skaitytojais?

Renata. Taip, Vienoje į vakarą atėjo ir lietuvių, nors, ko gero, daugiau jų sutinku lėktuvuose ir oro uostuose, na, dar kokiuose teatralizuotuose renginiuose, kur daug judesio, triukšmo ir kartu reprezentacijos, kur gali į kitus pasižiūrėti ir save parodyti, o tyliuose vakaruose, ypač kai kalbama apie sovietmetį ir jo siurrealizmą, jų nelabai daug... Bet negi smerksi už tai, juk sovietmetis nepopuliarus (man kelia įtarimą, kad žurnalistų, klausinėjančių apie jį, lūpose jis ima skambėti paniekinančiai – et, nuvėsusį seniena, maždaug tokia pat kaip archeopteriksas, nepriimtina šiuolaikinio žmogaus skoniui, mes gi visi laisvi, laimingi ir raštingi). Norėčiau šiuo atžvilgiu klysti. Bet jeigu rašytojas turi kalbinę klausą – nori nenori, jis girdi tuos kalbos disonansus, ne tik stipresnius, bet ir vos juntamus...

Aldona. Kokį įspūdį paliko austrų kultūra – socialinė ir humanitarinė?

Renata. Gerą įspūdį. Žinoma, kai kurie mano pašnekovai teigė, kad Berlynas, pavyzdžiui, daug liberalesnis ir įdomesnis kultūrine prasme, nei Viena, Viena gerokai konservatyvesnė, kai kurių drąsių kultūros reiškinių čia nebūtų galima nė išivaizduoti... Bet ko tiems austrams bravūriškai šakotis? Kaip liaudis sako, ieškoti, ko nepametus. Ar jie neturi G. Klimto, E. Shielle's, puikiausios literatūros klasikos, Mozarto, Habsburgų kvartalo, puikių bibliotekų, teatrų ir viso kito?.. Netgi lietuvių nacionalinės virtuvės elementų – tarkuotų bulvių kukuliai ten jokia nacionalinė naujiena, tik gerokai mažesni už mūsų cepelinus ir patiekiami išradin-

giau. Man patinka kultūrinė Austrijos ramybė. Ji liudija tvirtą europinės kultūros pagrindą.

Aldona. Taigi, kas labiausiai patiko keleto dienų antrosios kelionės į Austriją metu (žmonės, gamta, gyvenimo būdas ar kt.)?

Renata. Ko gero, viskas, ką Jūs, Aldona, išvardijot, dar pridėčiau ir austrų virtuvę, ir ragauto alaus rūšis, ir profesionalią paslaugų sferą. Aišku, gal žmogui, kuriam dvasingumas susijęs su egzaltacija, o lietuvybė – su cepelinais, tai gal pasirodytų menniekis. Betgi iš daugybės menkniekių sudarytas mūsų gyvenimas... Gal juos ne menkniekiais reikėtų vadinti, o maloniomis gyvenimo smulkmenomis, kuriomis mums reikia išmokti džiaugtis. Man netgi atrodo, kad Lietuva nebūtinai dvasiškai ir visai kitaip nuskurs dėl išlekiančių į patogesnius lizdus emigrantų ir niekur neišlekiančių politikų, o tiesiog jeigu mes, čia likę, nemokėsime vertinti mažyčių gyvenimo džiaugsmų. Pavyzdžiui, kad matai geltoną lapą su žaliais kapiliarų takeliais. Kad sėdėdamas knygyne-kavinėje, perskaitei keletą eilučių ir, pažvelgęs į prietemėjančią gatvę, pajutai, jog jų skambesys tave kažkaip keistai užbūrė. Pagaliau – kad „Senukuose“ šalia kasų yra puiki alaus parduotuvė, tiesiog stulbinanti rūšių įvairumu. Sakysite, tai nesąmonė, to neįmanoma susieti, bet gal tokių jungčių ieškojimas ir yra savotiškas gyvenimo džiaugsmas?..

Aldona. Gyvenimo džiaugsmas, Renata, yra tas stebuklas, kad mes galim matyti, klausytis, suprasti... širdimi, anot kilniojo literatūros kriterio Antuano de Sent Egziuperi. Kad galim kurti – tai dieviškoji dovana žmogui – ir bendrauti prie vyno taurės ar koncertų salėse, prie židinio, kai lapkritis meta paskutinius medžių lapus, ar laiškais, kaip štai dabar kalbamės apie praėjusias puikias dienas ir apskritai apie gyvenimą. □